

BUITEN

7^E JAARGANG N^O. 5.

ZATERDAG 1 FEBRUARI 1913.

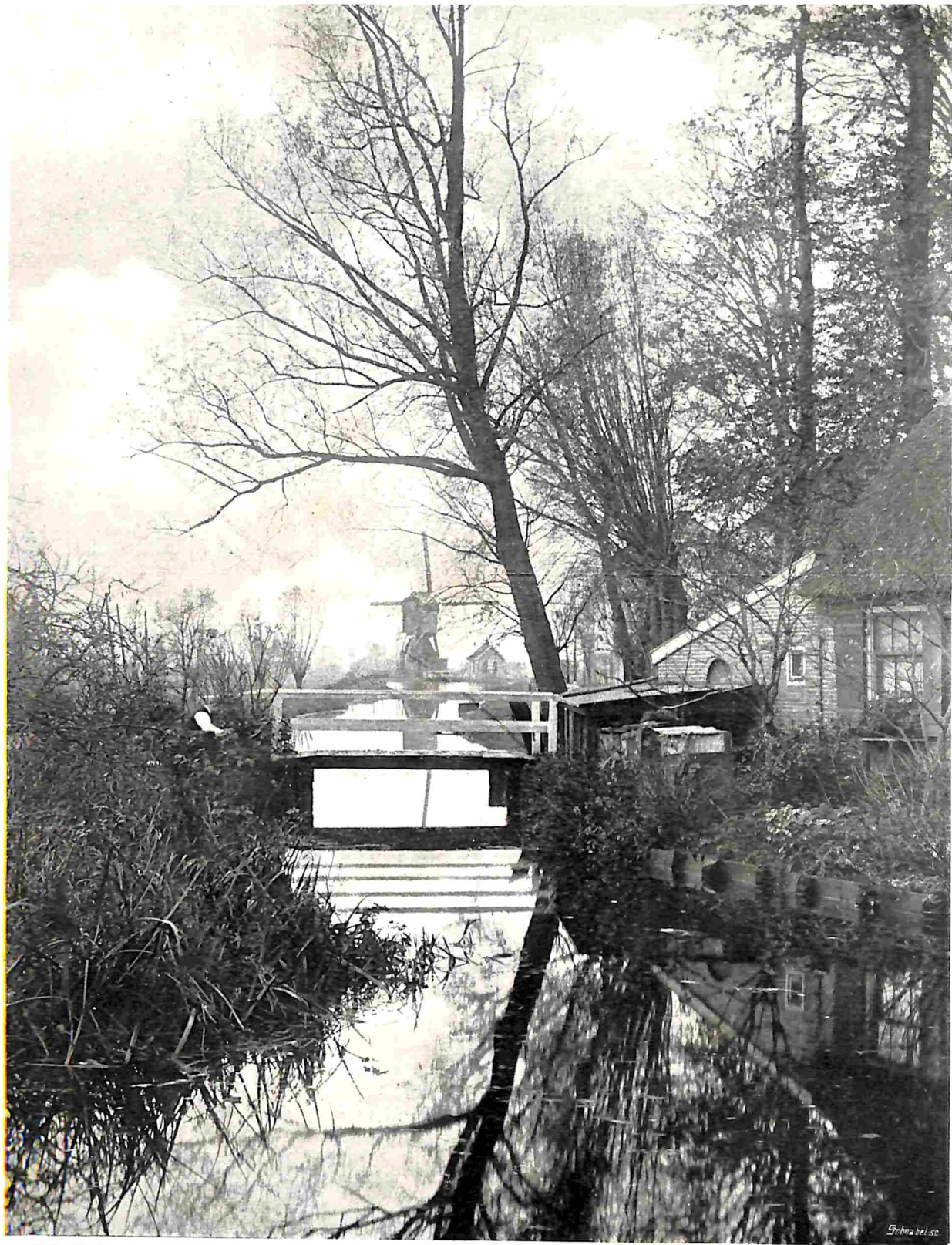

Foto R. H. Herwig.

LANGS DEN ANGSTEL.

INHOUD:

LANGS DEN ANGSTEL, ILLUSTRATIE.	BLZ. 51
DE STERRENHEMEL IN FEBRUARI, DOOR A. A. N., GEÏLL.	52
DE LANDSCHE WONING IN VLAANDEREN (VERVOLG), DOOR STIJN STREUVELS	52
DIERENSPREEKWOORDEN UIT DEN VREEMDE.	53
HET SLOT VAN ZEIST (SLOT), DOOR J. J. MOERMAN, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 54—57
MARIA LICHTMIS (2 FEBRUARI)	BLZ. 55
HOE DE VERTELLINGEN VAN MOEDER DE GANS ONS BEREIKT HEBBEN, DOOR D. J. VAN DER VEN	56
EEN EIKENWOUDE OP DEN ZEEBODEM, DOOR G.	58
MIJN DAGEN ZIJN. (GEDICHT), DOOR HESSEL JONGSMA	59
DE SIERADEN BIJ DE KLEEDERDRACHTEN IN DE VER- SCHILLENDE PROVINCIES (SLOT), DOOR C. VREEDEN- BURGH JR., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 58—59
NAAR DE OPGRAVINGEN VAN POMPEJI, DOOR HENRI VAN DER MANDERE, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 59—62
VUURPIJLEN, DOOR E. TH. W., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 62

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers **Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam**, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten.” Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's. Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Uitgave van **SCHELTEMA & HOLKEMA'S, BOEKHANDEL**
K. Groesbeek & Paul Nijhoff - AMSTERDAM -

De Sterrenhemel in Februari.

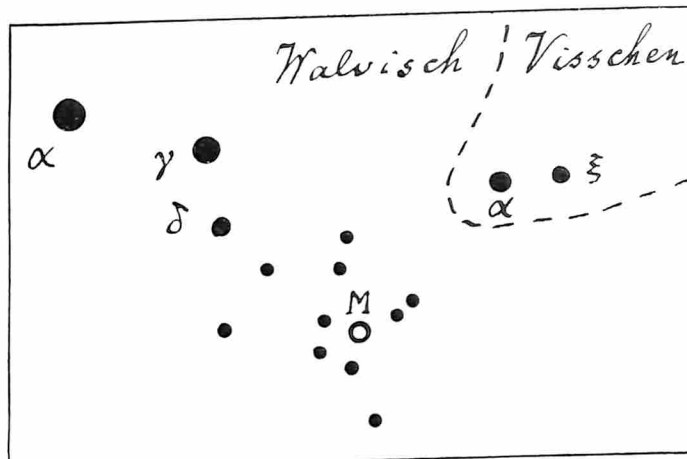
HET volgende overzicht geeft den stand der sterrenbeelden in den vóóravond (omstreeks 8 uur):
Zenith: Giraffe, Wagenman;
Noorden: Kleine Beer, Cepheus, Draak;
Noordoosten: Groote Beer, Jachthonden;
Oosten: Hoofdhaar van Berenice, Kreeft, groote en kleine Leeuw, Lynx, Sextant, Waterslang;
Zuidoosten: Tweelingen;
Zuiden: Eenhoorn, Eridanus, groote en kleine Hond, Orion, Stier;
Zuidwesten: Walvisch;
Westen: Andromeda, Driehoek, Hagedis, Pegasus, Perseus, Ram, Visschen;
Noordwesten: Cassiopeia, Zwaan.

De Melkweg loopt te 8 uur van het Zuidoosten naar het Noordwesten en bereikt in het Zuidwesten een hoogte van 75° boven den horizon. In de hoog aan den hemel staande sterrenbeelden Wagenman en Perseus is zijn licht evenwel niet sterk genoeg om bijzonder de aandacht te trekken.

De Februari-avonden vertoonen de pracht der winterconstellaties nog in vollen luister: Orion staat te 8 uur in het Zuiden; iets lager en iets meer naar links schittert Sirius en hooger aan den hemel staan Procyon, de Tweelingen en de Stier met de fraaie groepen der Hyaden en Pleiaden en met de planeet Saturnus, die dit jaar bijzonder helder is (zie hieronder), en haast met Capella wedijvert.

Er zijn deze maand verscheiden *Algol minima* op geschikte uren waarneembaar: den 2^{en} te 8 uur, den 19^{en} te één uur na middernacht, den 22^{en} te 10 uur en den 25^{en} te 7 uur. En den 5^{en} Februari zal Algol als de avond valt zeer zwak van licht zijn, en dus pas later dan gewoonlijk in de schemering te voorschijn komen.

De ster *Mira Ceti* zal vermoedelijk wel in den loop der maand in een binocle, misschien zelfs voor het bloote oog zichtbaar worden; men zal dan echter eerst Volle Maan (21 Februari) dienen af te wachten. Het hierbij gevoegde kaartje kan liefhebbers in staat stellen de beroemde veranderlijke ster te vinden en in haar lichtwisseling te volgen, totdat zij zich half Maart in de avondschemering gaat verbergen. Gewoonlijk heeft de rijzing in helderheid als ze eenmaal goed is ingetreden zeer snel plaats; de ster wordt in 25 dagen drie grootteklassen helderder, d.w.z. 16 maal zoo lichtsterk. In den binocle zal men op maanvrije avonden in het einde der maand geen moeite hebben het ruitvormige figuurtje, waartoe Mira behoort, te vinden, mits

men met behulp van de maandkaartjes in de *N. R. Ct* zich eerst eenigszins aan den Zuidwestelijken hemel oriënteert. Op het kaartje, dat ik 15 Januari in dat blad plaatste, zijn zoowel α , γ en δ van den Walvisch, als α van de Visschen aangegeven.

De tijdsvereffening is in Februari zoo groot mogelijk en verandert maar weinig. De heele maand is de zon een klein kwartier bij de klok achter.

Mercurius zal misschien in het eind der maand, maar beter in het begin van Maart als avondster te zien zijn. De *elongatie* is weliswaar ditmaal niet groot (ze zal den 11^{en} Maart 18° bedragen), maar daartegenover staat, dat gelijk het *avond-zodiakaallicht*, ook de *avondster* *Mercurius* in het voorjaar het gunstigste voor de waarneming staat. Ik zal in het eerste Maartnummer van „Buiten” nadere aanwijzingen geven, die iedereen die dat wenscht wel in staat zullen stellen, de planeet te vinden.

Venus blijft een luisterrijke avondster. Men zal de prachtige planeet elken avond vrijwel op dezelfde plaats in de avondschemering te voorschijn zien komen. Worden dan later in de omgeving de sterrenbeelden ook zichtbaar, dan blijkt het dat te midden der sterren de planeet niet op hare plaats gebleven is. *Venus* beweegt zich, ongeveer gelijken tred houdende met de zon, Oostwaarts tusschen de sterren door. Haar boogafstand tot de zon verandert weinig en is de heele maand 46° tot 47°; de voorwaarden voor de zichtbaarheid blijven dus ook nagenoeg dezelfde, maar de helderheid neemt aldoor toe, doordat de planeet de aarde snel nadert. De schijngestalte wordt minder vol: den 12^{en} Februari, op den dag der grootste *elongatie*, vertoont *Venus* in een kijker een zuiver Eerste Kwartier, met een middellijn van 24". De sikkel wordt vervolgens smaller, maar de middellijn wordt grooter en bedraagt den 28^{en} Februari 29".

Jupiter en *Mars* zijn niet of nauwelijks waarneembaar.

Saturnus gaat den 15^{en} Februari te half twee onder en is den geheelen vóórnacht prachtig te zien; de planeet beweegt zich langzaam Oostwaarts in den Stier. Zij is, zooals boven reeds werd opgemerkt, tegenwoordig zeer helder, gevolg van het feit, dat de ring thans zeer ver open te zien is, en ons dus van een groot oppervlak het zonlicht terugkaatst. Het volgende jaar zullen de voorwaarden voor de waarneming van het ringstelsel nog iets gunstiger zijn.

Februari is de maand van het *Zodiakaallicht*. Dit zacht schemerende schijnsel, dat als een spitse pluim op den horizon staat — en dus gemakkelijk van de schemering is te onderscheiden — reikt tot nagenoeg 90° ten Oosten en ten Westen van de zon; de as van het licht volgt vrij wel de ekliptika. Na zonsondergang is de Oostpluim zichtbaar, in het Westen, vóór zonsopkomst de Westpluim in het Oosten.

Hoe hooger de top van het *Zodiakaallicht* zich boven den horizon verheft, des te helderder is het te zien. De ekliptika bereikt haar grootste hoogte bij de sterren μ en ν van de Tweelingen. Hieruit volgt dat de gunstigste omstandigheden voor de waarneming van het *Zodiakaallicht* gevonden worden: voor het *avond-Zodiakaallicht* in Februari, daar deze sterren dan kort na zonsondergang in den meridiaan staan, voor het *morgen-Zodiakaallicht* in October, daar dit dan kort vóór zonsopkomst het geval is. Ik verwijs nog naar „Buiten” I, No. 17, waar met een andere inkleeding eigenlijk hetzelfde betoog werd geleverd.

Dit jaar zal men om de maan, die 21 Februari vol is, bij voorkeur vóór 8 Februari, of nog liever na den 22^{en} naar het *Zodiakaallicht* moeten uitzien. Maar wie aan de Oostzijde van een groote stad woont, en dus over de verlichte stad heen naar den Westernhemel moet kijken, zal niet veel succes hebben.

Ook voor den *Gegenschein* (*Oppositielicht*) is Februari een der gunstigste maanden; men zoekt op zeer heldere maanvrije nachten in het sterrenbeeld Leeuw, even ten Westen der heldere ster *Regulus*.

A. A. N.

DE LANDSCHE WONING IN VLAANDEREN. (Vervolg).

DE landman, die altijd te weinig tijd heeft om 't werk te doen waarvan hij leven moet, vindt ten ontijde toch gelegenheid om zijn huis te witten en te schilderen, om te nagelen en te plakken en te prutsen aan al de klei-

nigheden. In 't gezin waar nooit iets nutteloos of noodeloos verloren gaat, tenzij de rook uit de schouw; — daar vindt men toch altijd middel om wat verf en witsel te koopen. De vrouw staat iets te koopen dat blinkt om op de bekoring niet weer een stuiver zou ze nog wagen om een bloempot of een pakje

Hoe komt het dat de landman zoo bekommerd is om zijne woning op te tooien? Van waar komt die lust en liefhebberij naar kleurigheid en bonte schakeering?

Het is de drang, de nood die in hem zit om het bloeiende feest mee te vieren der natuur, waarin hij leeft; — het is de uiting van zijn eigen levenslust, — de lust in zijn werk en zijn doening. Rondom hem is het al licht, al leven, al zang en geschuiwel en onbewust wil hij meedoen in die algemeene schakeling en altijd anderende schoonheid uitgebeeld in de kwistigste kleurenpracht.

Waar de nijverheid ergens eene landstreek binnendringt en de bevolking overweldigt, ziet men dien tooi en zorg aan de woningen gauw vergaan. Waar de landsche lieden hun be- staan vinden in fabrieken of groote werkhuizen, zelfs waar de huisarbeid geoefend wordt, ziet men die liefhebberij niet om de woning een lachend uitzicht te geven. Gevels worden boomen heeft men niet meer geschilderd, bloemen en de woning niet wil verstellen, laat de huurder maar vervallen. Daar heeft heel die streek en het landschap een ander uitzicht — iets als de kleurlooze verlatenheid van onbewoonde huizen, grijs, vaal als eene achterbuurt en 't geheel heeft het aanzien van armoede en lustelooze slordigheid.

✱

✱ ✱

De landman, die leeft van het land, heeft zijn behagen in alles; hij leeft niet alleen met zijn huizetje, maar met de lucht en de velden en alles wat er in zijne onmiddellijke omgeving staat, bachten en vóór zijn huis. Daarom zorgt hij dat het niet te blak of te bloot staat als gesmeten op het land.

Het huis dat zelf uit den grond als gegroeid is, moet omgeven zijn van andere gegroeide dingen waarmede 't een geheel vormt en vereenzelvigd is.

De notelaar, de pereboom, — een groote boom vooral, is er de beschermgeest, de goeie reus die zijn machtige kruin spreidt over het schamele dak en zijn takken laat hangen en zijn loof om 't geheel te bevrijden voor alle kwaad.

De vlierboom overloomt den messing en levert op den koop toe nog vlierbloemen en vlierbessen als medicijn. Een wingerd rankt over 't dak van het geitenhok, dekt heel het overbuur met een weelde van teergroene blaren.

Vóór het huisje, omgeven door een spaansche haag, in de
opene zon, ligt de lochting.

Onmiddellijk langs den voormuur, onder 't euzie zelf, bevrijd voor den wind, in eene opening tusschen de steenen van 't plankier worden de violiers gekweekt, de muurbloemen, de papavers, de goudbloemen en van weerskanten de deur of tegen den steenput ranken hoog op hun stammen, met een touwtje tegen den muur gebonden, de stokrozen en de goudgele zonnebloemen.

Over 't plankier is de lochting afgesloten door een gelent van staken en persen waar er capucientjes langs groeien. Ofwel is 't een laag palmen-haagje dat als afsluitsel dienst doet met een poortje te midden. Dat gelent of dat haagje weert de hoenders uit den lochting en daarop ook hangt er al een stuk linnen, een kleed of kinderdoeken te drogen.

Rechtover de voordeur en het poortje loopt een wegel te midden door den lochting waar een ander poortje de eigenlijke toegang geeft tot de velden of den straatweg.

't Is langs dat wegeling, van weerskanten dat de bloemen gekweekt worden. De gangen zijn afgezet en omboord door palmen hutjes en van ends ont ends over de schrooden is 't een toog van sierplanten, die symetrisch verdeeld staan en gekoppeld rechts en links. Tronken van bosseboom, in torenvorm geleid, waar ringen uit geknipt zijn en van boven door iets dat een haantje gelijkt, bekroond; geneverstruikjes, aal- en kruisbessen volgen in 't dreefje en alles afgewisseld door al de ouderwetsche bloemsoorten die alle jaren herplant of herzaaid worden: de welgedane pioenen, donkerrood en glimmend; de dahlia's in struiken met veelkleurige bloemen; de truischjonkers, de welige boerenrozen, dikke en rond; de sneeuwballen; de vuilneuzen; de St. Pieterspenningen; de St. Josefs-leliën; de trompetten van 't laatste oordeel; de leeuwenmuiltjes en kalvertoten, de tulpen en al 't andere wat met plant of zaad of bol of wortel van ouders tot grootouders gekweekt en met liefde bezorgd werd, zal elken zomer weer de schoone dagen lang komen verblijden met frische levendige kleuren en zoe'e geuren. Tusschen wegel en haag, over de twee stroken lands liggen dan in gelijke beddekes verdeeld, de velerhande groenten: de erwten, de suikerboontjes en prinsesjes; de salade, andivie, ajuin, zurkel, seldery, de tijkelijke aardappelen, kervel en persil, belladame en porcelein — al de groenten die om en door het jaar den schapen van de landsche keuken. haag, ligt de

Bezijden, buiten 't omheinen der spaansche haag, ligt de kouter — het lapje land waar de man, de vrouw en de kinders ook met lastig handwerk de tarwe winnen, de aardappelen, de

beeten en 't ander voeder waar heel de huishoud met geite, hoenders, konijnen en zwijntje soms, van leven moeten.

Voor den landman is de ^{*}woning zijn leven, zijn wereld. Het huis met alles wat er in en er rond is en groeit en rijpt, dat is de vollediging van zijn eigen zelf — de oorzaak van zijn werk en bestaan — het middenpunt van het heelal. Van hieruit overschouwt hij lucht en land, zon en sterren en den gang der vier jaargetijden met alles wat ze medebrengen. Al wat niet onmiddellijk aan die doening paalt is 't onbekende, het vreemde en dat wantrouwt hij en trekt hem niet aan. Hier ech'er is hij thuis, roert en poert hij en werkt er, maar geniet er ook rust en vrede die hij nergens anders vinden zou.

Die rust in vrede zijn éénig en dingen die maar in de stilte der wijde velden, rechtstreeks in de opene lucht kunnen gevonden worden. Alwie er van genoten heeft kan er niet meer zonder of hij moet ongelukkig worden en treuren.

Het landsche huizezje staat er laag tegen den grond, onder de
hooge luchten; zon en zomer heerschen er boven en in stagen
gang rollen der schoone dagen er open, één voor één, ongeteld
als blaren die keeren uit een brek. Nooit of niets komt er
den schoonen gang verstoren, nooit een ongewoon geruchte,
een opzienwekkende verschijning. Regelmatig open en toe,
gaan de avonden en morgenden, rijst en daalt de zonne en de
duiven vliegen door de lucht, de vogels spelen in de boomen en
bouwen hun nest onder 't stroodak, de bijen zoemen over de
bloemen, de hoenders werken neerstig en kakelen rond het hof,
in den gerskant of op den zandweg; de geite of het schaap
staan te bleren, de konijntjes muffelen de groene klaver en den
dag door spelen en ronsen de kinders en schreeuwen of lachen
zonder dat er iemand hun doening komt nazien.

De landman en zijn wijf zijn dan ergens op 't veld, werken bij den boer of zitten op 't getouwe of in 't zwingelkot — maar altijd bezig en verlaan — van zoogauw er een brijzelken klaarte uit den oosten priemt tot dat 't laatste straalken in 't westen is gedooft. En dan nog, ten ontijde, is 't altijd werken, zorgen, voederen, verstellen of opschikken zonder genade of verlet. Het werk volgt den gang der seizoenen, zonder dat iemand er acht op geeft, want zoo vertrouwd is men geworden met 't regelmatig weerkeeren in dien geregelde gang van 't gene komt en gaat, dat die werkbeurten geworden zijn iets als het lever zelf — iets als het ademen of het eenbaarlijk tikken der hangklok.

De seizoenen brengen hier alleen het vernieuwend uitzicht over de omgeving. Met 't langen of korten der dagen is 't groeien of rijpen van groen en vruchten — het zaaien en het oogsten. Alle jaren gelijk maar alle jaren anders, zoodat 't herdoen der zelfde dingen een stage gang blijft voorwaarts, een gedurig streven in een richting, naar iets als eene uitkomst, die achteraf beschouwd geene uitkomst is maar wel het draaien van den tijd in eeuwiger rondedraai. Dat streven echter is geen gejaagde drang, maar 't gezapig laten komen en laten gaan, zonder driftig begeeren of angstig verlangen; want het doel, de uitkomst is niets dan het onbewuste ontplooiën van het leven: het genieten der dingen zelf — in het groeien, het groot worden, het kweken en zien groeien rondom hem, met het onmiddelijke en dagelijksche verlangen gevoed naar 't werk dat komen gaat en de voldoening om 't werk dat is afgedaan. Daarover hangen de angsten voor ongelukken, de vrees voor nadeelig weer, duren tijd en rampen samen met de genoegens in den kweek, het meêwillen en de hulp der kinderen, 't geluk in de opbrengst en de voordeeligheid met vruchten en beesten.

De richting waarnaar al die verlangens en begeerten uitstralen, is niet naar rijkdom, vermaak of om eruit te komen het hoogste doel en de samenvatting van alle mogelijk geluk 't is de levensvastheid, het voortduren, de bestendigheid van dat eenvoudige schamele bestaan, zonder nood, zonder gebrek of honger; — het onderhoud van 't gezin, het grootbrengen der kinders, het voldoen van land- en huishuur met overschot genoeg om kleeren en gerief te koopen en.... de zekerheid van woonvast te blijven hier in dat huizeke waarmede zij vergroeid zijn en dat al hun geluk en genoegen uitmaakt.

Het landleven is geen zoetkleurige idylle en al wie er niet bi
hoort en er de schoonheid van genieten wil, moet het op een
afstand beschouwen.

Voor den landman echter is het alles, het omvat zijn heel wezen; zijn werk en bezigheid vervullen al zijn gedachten en begeerten — daarbuiten is er niets en de woning met de velden en boomen er rondom, zijn de tastelijke dingen die de oorzaak en de reden van zijn bestaan uitmaken.

(Wordt vervolgd).

STIJN STREUVELS.

Overneming verboden.

Dierensprekwoorden uit den vreemde.

— Als alle dwazen wit waren, leken we veel op een troep ganzen! (Grieksch.)

— Niemand laat een hyena op zijn varkens passen! (Eng. Indië.)

— Als de vos rechter is, is de zaak der ganzen verloren ! (Duitsch.)

(Centr. Afrika.)

— Wie een olifantshuid bezit, heeft geen last van vliegen. (idem.)

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE GROOTE OPRIJLAAN VAN HET SLOT, VAN HET SLOTPLEIN AF GEZIEN.

HET SLOT VAN ZEIST.

(Slot).

KEERT men in de vestibule terug om het Slot aan de achterzijde te verlaten dan heeft men van het hooge bordes af een verrukkelijk uitzicht op het park. Zooals uit de vele afbeeldingen, bij dit artikel geplaatst, blijkt, vertoont het Slot uiterlijk geen architectonische schoonheid. Maar van binnen is veel fraais te zien. We noemen slechts behalve de reeds besproken ridderzaal met zijn schilderijen van Kruseman: de eetzaal en de oud-Hollandse kamer met haar buitengewoon mooie schouw, verder de hal, alles in den linkerslotvleugel.

Maar wat toch misschien het allermooist is: de omgeving van het Slot met zijn fraai park.

De aanleg van dit park is geheel nieuw, zoodat we er niets meer ontwaren van de architectuur uit de dagen van Odijk.

Maar, is Odijks schepping verdwenen, het nieuwe, dat er voor in de plaats kwam, mag tot een der mooiste plekjes van het om zijn natuurschoon zoo bevoorrechte Zeist gerekend worden. Het breede grasveld, welks effenheid hier en daar gebroken wordt door een groepje sierplanten: de in den zomer zoo rijke bloemenhof, waar Flora hoogtij viert: de heldere vijver, waarin dartele eendjes lustig zwemmen, het schilderachtig bruggetje, half verscholen achter het dichte groen: — en om dit schoon geheel de eeuwenoude beuken, welker rechte stammen in lange rijen staan geschaard tot een heerlijk bosch, waar de gevleugelde zangers hun lied jubelen — waarlijk, dit geheel vermag wel den natuurliehebber te boeien.

Waar het overigens zoo dichte houtgewas een uitzicht laat, ziet men over gracht en weiland op de schoone Koelaan, die naar het vredige Bunnik leidt en op het terzijde van deze laan gelegen fraaie landgoed „Wulperhorst”.

* * *

We willen ons schetsje over het Slot van Zeist eindigen met een korte beschrijving van dat gedeelte van de heerlijkheid, hetwelk men gewoon is te bestempelen met den naam „Om”, of „Achter-het Slot”.

Slaat men voor de Slotbrug rechts af, dan komt men door de Zinzendorferlaan langs den lommerrijken doodenakker der Hernhutters op den lagen landweg, die als een singel van het oude slot te beschouwen is.

De wandelaar bevindt zich hier opeens in het lage land van den Krommen Rijn.

De Kromme Rijn! Maar ge vraagt, waar hij is, de eertijds machtige stroom, die in de dagen van zijn grootheid dit gansche ge-

bied overstroomde en verrijkte met zijn vruchtbaar slib tot waar, ginds bij den straatweg het diluvium hem paal en perk stelde.

Volg mij en ik zal u brengen daar, waar die machtige stroom thans als een breede wetring door de lage landen kronkelt in de richting der Bisschopsstad. We volgen daartoe de meergemelde Koelaan, die met haar tweedubbele rij van reuzenstammen één groote groene tunnel schijnt, slaan aan het eind dezer laan rechtsaf en staan weldra op een eenvoudig bruggetje, dat spant over den „vliet”.

Ziedaar al wat hier overbleef van den „grootvorst van Europa's stroomen”: ziedaar den Krommen Rijn.

Hoe werd aan dezen het *Sie transit...* bewaarheid.

* * *

We keeren door de Koelaan terug en wandelen thans het Slot aan de andere zijde om. Hier zien we op korten afstand het buiten Blikkenburg door het groen gluren. Eenmaal een belangrijke ridderhofstad van het oude Sticht, is het thans een weinig opvallend landhuis, dat echter vriendelijk gelegen is aan de Blikkenburgerlaan en vaart.

Aan deze zijde van het Slot valt vooral de pracht op van hetforsch geboomte, dat het Hooge Huis omgeeft. Vooral daar waar een bruggetje over de vaart voert en de beeldengroep „Adam en Eva”, een der „merkwaardigheden” van Zeist, herinnert aan de pracht van weleer, wordt het oog getroffen door den aanblik van dit liefelijk oord.

* * *

We hebben hier gewandeld op den vroegen lentemorgen, toen het eerste groen de boomen sierde en de vogels in blijen zang vertelden van het nieuwe leven, dat komen ging: — we hebben hier op het zachte mos of spelevarend op de wijde Slotgracht, schaduw en koelte gezocht, toen op den warmen Augustusdag ginds boven de lage landen van den Rijn de gouden zonnebal zijn gloed uitgoot over het vlakke veld: — we hebben hier getoefd, toen de herfststralen lingen en de Septemberzon, vroeger kimme dalend, herfsttinten tooverde op het reeds verkleurend blad van eik en beuk: — we hebben hier genoten van echt Hollandsch wintervermaak, toen zwaar over de kale takken de remsneeuw wade hing en op het ijs der grachten de schuutsenrijders zwerden naar oud-vaderlandschen trant.

En steeds was het ons een genot hier te zijn, op dit heerlijk plekje in het gebied van het eerbiedwaardige „Hooge Huis” van Zeist.

Overneming verboden.

J. J. MOERMAN.

MARIA LICHTMIS (2 Februari).

MARIA Lichtmis, het eerste feest na Christus' geboorte aan de Moeder Gods gewijd, (Maria's reiniging, dies pacificationis Sanctae Mariae) werd als heilige dag ingesteld in 544. Paus Sergius voegde er in 701 de inzegening der waskaarsen bij. Het feest kreeg den naam van *Maria Lichtmis*, omdat op dien dag vóór de mis een processie wordt gehouden, waarbij allen, die er aan deelnemen, kaarsen van was of aangestoken gewijde kaarsen dragen, als zoo vele zinnebeelden van de verlichting der heidenen door het ware licht. Maar juist die laatste instelling toont, dat de oorsprong van het feest in het heidendom wortelt.

Oudtijds werd namelijk op den 2^{en} Februari — evenwel niet overal op dien dag — maar naar klimaat of streek, ook op den 22^{en} Februari (St. Peter) — het eerste hoofd-lentefeest of liever zomerfeest — want de Germanen kenden, toen de lentefeesten ontstonden, slechts twee jaargetijden, winter en zomer — gevierd, een feest dat daarna den naam aannam van *Lichtmissen* of *Lichtmesz*. Bij 't woord *Missen* denke men steeds aan een hoofdfeestdag, omdat in de plaats van de vroegere offers de christelijke missen traden. Eerst later werd op elken zon- en feestdag in elke kerk de mis gelezen.

In de maand Februari werd bij de ontwakende vruchtbaarheid der aarde de Aarde-moeder Haerta (ook naar gelang van streek of volksstam, Bechtla-Hulda, Holle, Lieve vrouw, of eenvoudig Fru of Vrouw genoemd) godsdienstig vereerd. Nog zegt de landman: in de maand Februari — oudtijds Harnung, Hormaned, Sparkel geheeten — „regeert het wijf”.

Bertha, Hertha of de Lieve Vrouw, had vooral de vrouwelijke werkzaamheden, den vlasbouw en de vlasbereiding, zoo ook de Spinnerijen onder hare hoede. De zoogenaamde Spinavonden, *Spinstuben* hadden dan ook meestal in Februari plaats. Op Hertha's feestdag werden talrijke lichten aangestoken en, zoo het schijnt, werden bij gelegenheid van deze feestviering, maskerades, danspartijen en drinkgelagen gehouden. De vroegste bisschoppen ijverden althans tegen die duivelsche dansen en het branden van waslichten. Maar te vergeefs, het volk liet zich dat geliefkoosd gebruik niet ontnemen. De kerk eindigde ook hier met het over te nemen en er een christelijke beteekenis aan te geven.

De waskaarsen speelden niet slechts op Lichtmis, maar ook bij andere Germaansche feesten een hoofdrol, zooals uit latere christelijke verbodsbepalingen is op te maken.

Bij alle instellingen van godsdienstigen aard moesten kaarsen branden, en vuren flikkeren. Geen godsdienstoefening mocht zonder vuur gehouden worden; zelfs den stervenden gaf en geeft nog het oud geloovige gebruik de gewijde brandende kaars in de hand. In de heilige eiken werden kaarsen gestoken en op de kruiswegen moesten op zekere dagen ook kaarsen branden. Deze lichten gaven het aanzijn aan vele bijgeloovige gebruiken en volksverlevingen, die ook na de invoering van het Christendom vooral op het platteland stand hielden.

Zoo wijdde de kerk op Lichtmis waskaarsen, die later tegen het onweder en tooverij werden aangestoken, en ze werden den stervenden in handen gegeven, om de booze geesten te verjagen. Ieder bracht zijn kaars in de kerk mee, en na de inwijding trok de gemeente met aangestoken kaarsen, Maria-liederen zingend, rondom de kerk. Bleef bij dien optocht ook maar één kaars branden, dan was dit een voor-teeken van een goed bijenjaar.

Over het algemeen werd de 2e Februari als een zeer gewichtige dag beschouwd, om het weder en den oogst te voorspellen. Is dien dag het weder schoon en helder, dan zal het een goed jaar zijn. Valt er evenwel regen of sneeuw, dan zullen de levensmiddelen duur wezen; is er mist, dan zijn epidemieën te verwachten; is er wind, dan bestaat er vrees voor oproer en oorlog. Zal het dus goed gedijen, dan moeten de vrouwen op Lichtmis in den zonneschijn dansen.

Op Lichtmis — zoo meent het volksgeloof — begint de leeuwerik te zingen; zooveel dagen hij vóór vrouwenlichtmis zingt, zoo veel dagen zingt hij daarna.

Aan den 2^{en} Februari was sedert de oudste tijden nog een bijzonderheid verbonden. Op dien dag vertrekken namelijk in onderscheiden streken van Duitschland en België, en ook van ons vaderland, vooral op het platteland, de dienstboden, om zich in andere diensten te begeven of te gaan trouwen. Voor de boerenknechts was daarvoor hier en daar de 22^e Februari de aangewezen dag.

Die verwisseling gaf oudtijds, en ook nog een zestig jaar geleden, aanleiding tot menig vreugdebedrijf. De viool ging dan in de herberg en er werd lustig gedanst en gesprongen. Ook werden op Lichtmis in vele huisgezinnen wafels gebakken; vandaar het spreekwoord „Onze

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET SLOT VAN ZEIST. TUINHUIS IN DEN LINKER-SLOTVIJVER.

Lieve vrouw roert de pan!” Het dienstpersoneel, waarvoor die dag bijzonder bestemd was, schijnt zich in den goeden ouden tijd zoozeer aan luidruchtige vermaken overgegeven en zoo weelderig gedragen te hebben, dat Maria Lichtmis doorging als de eeredag voor verkwisters en lichtzinnige mensen, die men dan ook om die reden met den naam van „Lichtmissen” bestempelde.

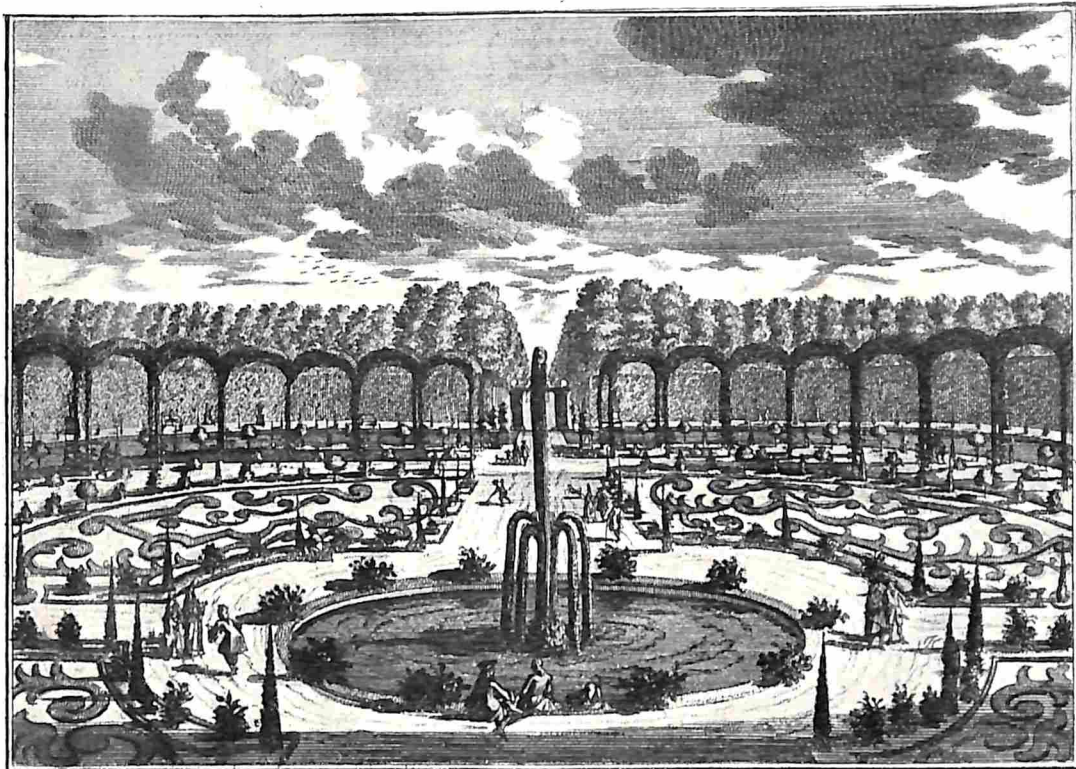
De 2^e Februari gold oudtijds als de dag waarop landpachten eindigden of begonnen, en de pachtrentingen werden betaald, waartoe echter later de 1^e Mei werd aangewezen. Op 't platteland worden de groote tuinen, gelegen bij woningen, die met 1 Mei worden betrokken, nog steeds met 2 Februari aanvaard: op dien dag toch ontwaakt de aarde uit haar winterslaap en begint het sneeuwkllokje te bloeien, dat de lente inleidt!

Overneming verboden.

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET SLOT VAN ZEIST. IN HET SLOTPARK.

Vue du Jardin par le Berceau d'herbe.

Gesicht uit de Tuin door de Groene Berceus

GEDEELTE VAN DEN ZEISTER SLOTTUIN, NAAR EEN OUDE PRENT.

Hoe de Vertellingen van Moeder de Gans ons bereikt hebben.

Grootmoe vertelt zoo mooi van het aardig Roodkapje,
Van Asschepoetster, Blauwbaard en de Tooverfee.
Grootmoe vertelt, wij allen kruipen, sluipen nader
Bij Grootmoe's schoot — zelfs zusje is er wel te vree.

GAAT er geen intieme bekoring uit van dat simpele woord „sprookje?” Met hoeveel aandacht hebben wij ze niet gelezen in groote prenteboeken, na ze reeds vele, vele keeren uit moeders of grootmoeders mond te hebben aangehoord, die vertellingen van een immer blijvende schoonheid.

Ik houd, nu ik den kleuterleeftijd reeds lang ontgroeid ben, — en me zelfs waag aan publiekschrijverij, nog altijd veel van sprookjes, van de naïeve wondervertellingen over „Klein Duimpje”, „Roodkapje”, „Asschepoes” en „Riket met de Kuif”, welke de subtiële kinderfantasietjes zoo in actie kunnen brengen.

Ik interesseer me machtig voor Blauwbaard, niet omdat ik deze griezelige geschiedenis zoo uiterst geschikte kost vind voor dreumesjes van 4 of 5 jaar, maar omdat ik bekend ben met de geheele ware geschiedenis van den wreeden man met den blauwen baard; alias: de maarschalk van Frankrijk, Gilles de Laval, graaf van Brienne, Baron de Rais, heer van Saint Etienne de Mer Morte en van Champtocé, geboren eind September 1404, ter

dood veroordeeld den 25^{en} October 1440 te Nantes. — Welk een intens genot is het zelfs voor volwassenen de prachtteekeningen in hun vrije opvatting te bestudeeren van Gustave Doré, den genialen kunstenaar, die zijn naam met gouden letters verbonden heeft aan de symbolieke kindervertellingen, waarvan de schrijver zelfs niet met absolute zekerheid genoemd kan worden. Want heeft één onzer zich in later jaren wel eens afgevraagd wie nu eigenlijk de persoon is geweest, die ons in onze kinderjaren deed huiveren van schrik als de woeste wildeman aanstalten maakte de broertjes van Klein Duimpje te vermoorden en hij met onheilspellend barschen stem zijn sidderende vrouw vroeg of ze door voeding goed „aangevet” waren... deed verkneuteren van plezier als de kluchtige slimme gelaarsde kat den koning en den pseudo markies van Carabas op hun rit door de schoone uitgestrekte bezittingen van den laatsten allerlei verhalen deed slikken? Neen immers, wie de sprookjes gemaakt heeft, liet ons koud: wij waren in onze kinderjaren zóó blij met het sprookjesboek, dat we niet eerst wijsneuzig keken of de auteur zus of zoo gedoopt was, en ook later werden ze door ons beschouwd als... wel als publiek eigendom en daarmee afgehoofd. En toch is de oorsprong van deze sprookjes een zeer interessante.

Zoo zijn de meesten opgesierde legenden of mythen, die ge in den Germaanschen eeredienst zult terug herkennen, enkele berusten op historische feiten, zooals waarschijnlijk Blauwbaard, maar in allen speelt het bovennatuurlijke, het wonderbaarlijke een groote rol. De meeste beginnen met dat gezellige, veelbelovende en tot aandachtig luisteren nopende... „Daar was eens”, en eindigen op typische sprookjesmanier met een Jantje-van-Leidenachtig „en als ze niet gestorven waren, dan leefden ze nu nog”. — Uit dit alles moge u voldoende blijken, dat ik me zeer bijzonder interesseer voor de sprookjesverhalen, en nu ik door lezing veel ben te weten gekomen over het ontstaan der sprookjes, zal het zeker velen niet onaangenaam zijn minder algemeen bekende bijzonderheden en feiten te vernemen.

In de prachuitgave van de „Contes de Perrault”, bij ons bekend als de „Vertellingen van Moeder de Gans”, verschenen bij den Parijschen uitgever J. Hetzel, geïllustreerd door den beroemden Gustave Doré, die zijn sporen als illustrator reeds lang verdiend had in de werken van Balzac, Taine, Rabelais en op onverbeterbare wijze den Inferno van Dante in beelden overgebracht had; een sprookjesboek van hooge waarde, omdat niet alleen de schrijver en teekenaar, maar ook de graveurs Panne-maker, Pizan, en Boetzel, de drukker Claye en de papierfabrikant hebben medegewerkt tot het maken van een waar tooverwerk: houdt P. J. Stahl, meermalen de kampvechter genoemd voor de sprookjes van Perrault als kinderboek, een leerzame schoone voorrede en hierin beweert hij, dat de meeste sprookjes evenals de

overgrootste meerderheid der fabelen van La Fontaine reeds sedert eeuwen bestonden als mythen en legenden, verbleekt en verkleurd voortlevend in het geheugen van grootmoeders, minnen en geleerden. Nu zou Charles Perrault de man geweest zijn, die deze weinig en onvolledig gekende vertellingen uit de schaduw in het licht heeft gebracht, en hij heeft ze door den uitstekenden vorm, waarin hij ze kleepte, niet alleen een wezenlijk bestaan geschonken, doch ze onsterfelijk gemaakt.

Die vertellingen zijn zóó oud door geslacht op geslacht overgenomen en door alle tijden en landen gestempeld, hebben zóó het wereldburgerschap verkregen, dat het schier onmogelijk is tot haar waren bron op te klimmen. Sommigen houden het er zelfs voor, dat de meeste dier nu nog gangbare sprookjes dagteekenen uit de 12^e of 13^e eeuw, ja dat er onder zijn, die verband houden met koningin Bertha, de gemalin van Pepijn en moeder van Karel den Groote, bekend als „Bertha au grand pied”, het geen men wil gelijk stellen met „pied d'Auque of d'Oye” dat is ganzevoet.

Op deze wijze heeft men dus den vrij zonderlingen naam trachten te verklaren van „Sprookjes van moeder de Gans”: anderen meenen, dat de naam van Moeder de Gans of „Ma mère l'Oye” ontleend is aan één of meer in Perrault's

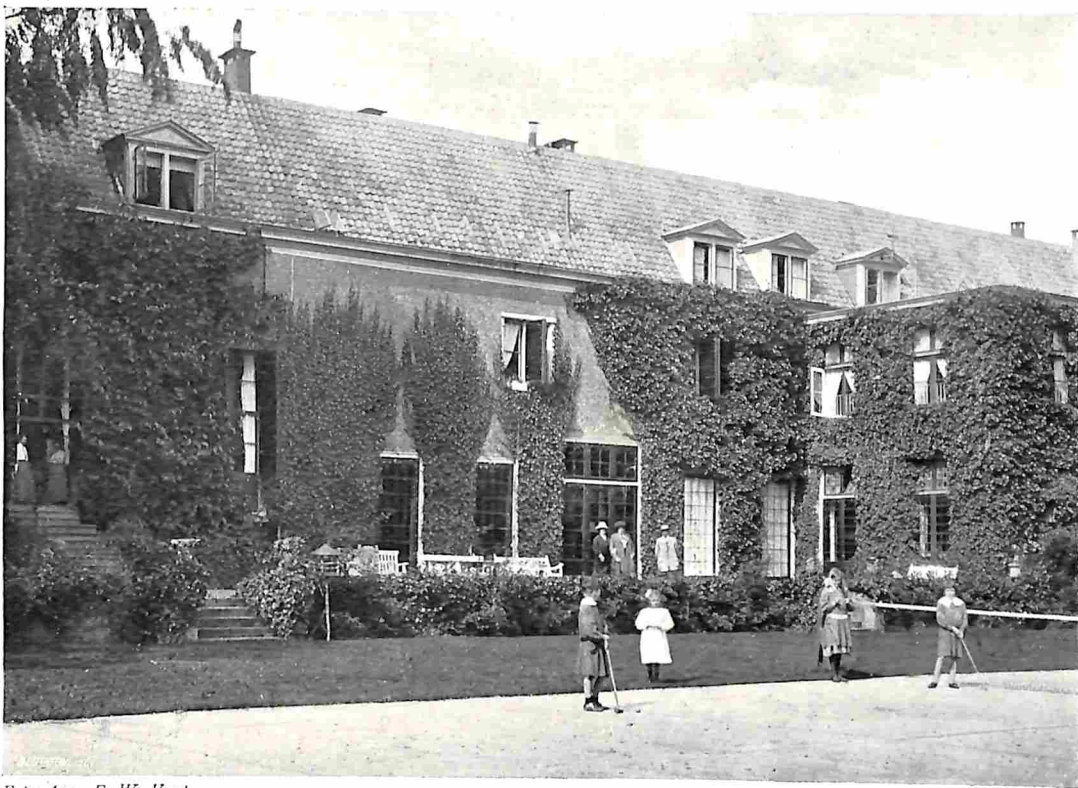

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET SLOT VAN ZEIST. (LINKER SLOTVLEUGEL).

tijd bekende vertellingen, waarin „Ma mère l'Oye” de hoofdrol speelde. Doch laten wij de geschiedenis verder volgen, ze is het wel waard.

Die oude vertellingen zagen reeds omstreeks 1626 — misschien nog vroeger — het licht. De man, die dit tot stand bracht, was een Spaansch edelman, Don Francisco Quevedo de Villegas. Van Spanje kwamen zij te Napels, waar ze door Ridder Giovanni Batiste Basile in de Napolitaansche volkstaal werden bewerkt en het schijnt vrij wel zeker te zijn, dat Perrault deze Napelsche „Moeder de Gans” in handen heeft gehad.

Dat Perrault niet den oorspronkelijken titel heeft gegeven aan zijn vertellingen, blijkt uit een satyre van den reeds in 1613 gestorven Franschen dichter Regnier:

„Doncq moi, qui ne m'amuse à ce qu'on dit icy

„Je n'ay de leurs discours ny plaisir ny soucy

„Et ne m'esmeus non plus, quand leur discours fourvoye

„Que d'un Conte d'Urgande et de ma mère l'Oye”.

En in de Dictionnaire universelle François et Latin, voor het eerst te Frévoix gedrukt in 1704 en daarom de dictionnaire van Frévoise geheeten, kunt ge vinden op het woord Oye:

„Proverbialement un conte fait à plaisir, une fable, telle qu'on en dit aux enfants, s'appelle une conte de ma mère l'Oye, parce qu'il y a des contes ou l'on fait agir et parler une mère Oye, une vieille Oye”.

Charles Perrault, de man, die ik reeds herhaalde keeren genoemd heb, werd op den 12en Januari 1628 te Parijs geboren en stierf aldaar op den 16en Mei 1703.

Hij was een zeer geleerde persoonlijkheid, dichter en prozaschrijver, bekleedde het ambt van controleur generaal der koninklijke gebouwen, werd in 1671 lid der Académie Française en der Académie des Inscriptions en kreeg spoedig grooten naam door zijn vergelijkende studiën der klassieken en modernen, waarin hij de „nieuwe kunst” tegen Boileau en zijn vrienden verdedigde. Ofschoon hij met Boileau in hevige polemiek geraakte, omdat Perrault de vermaardste schrijvers der oudheid: Homerus en Virgilius aantastte, belette dit evenwel niet, dat Boileau hem in een open brief schreef:

„Du reste je vous prie de croire que je vous estime, comme je dois et que je ne vous regarde pas simplement comme un très bel esprit, mais comme un des hommes de France, qui a le plus de probité et d'honneur”.

Volgens de meeste literatuurschrijvers zou deze waardige geleerde in 1697 het eerst hebben uitgegeven de „Contes de ma mère l'Oye” of „Histoire ou Contes du temps passé”. Maar het auteursrecht wordt hem door anderen — en niet op zwakke gronden — betwist.

Hij zou deze „Contes” op 69jarigen leeftijd door zijn toen nog tienjarigen zoon Pierre d'Armencour opgedragen hebben aan Mademoiselle Elisabeth Charlotte d'Orléans, de toen twintigjarige zuster van den toekomstigen regent van Frankrijk.

Deze oorspronkelijke uitgave bevatte de volgende acht vertellingen: I. De schoone slaapster. II. Roodkapje, III Blauwbaard, IV De gelaarsde Kat, V De Toovergodinnen, VI Asschepoetster, VII Riquet met de Kuif en VIII Klein Duimpje. Maar de geleerde bibliothecaris van 't Institut de France, de heer Marty Laveaux, heeft in zijn papieren aantekeningen nagelaten, waaruit blijkt, dat de schrijver der zoo vermaarde sprookjes niet was Charles Perrault, doch diens zoon Pierre Darmencour, die op 12- of 13-jarigen leeftijd deze door hun frischheid en naïeviteit zoozeer betooverende geschiedenissen schreef. Zijn vader zou ze alleen maar doorgelezen hebben om er met het behoud van de schalksche invallen eener kinderlijke fantasie een sierlijken en zuiveren vorm aan te geven. Een van de feiten, waarop Marty Laveaux wijst is dat de eerste uitgave in het jaar 1697 door Barbin heeft plaats gehad, dat deze geen auteursnaam draagt en eindelijk dat de voorrede ondertekend is met den naam van Pierre Darmencourt, zooals de zoon van Charles Perrault heette. Maar onze ijverige onderzoeker ontdekte nog meer, dat zijn opzienbarende beweringen kon schragen. Het privilege, d.w.z. de vergunning tot het in het licht doen verschijnen, welke door den koning verleend werd, was aan Pierre Darmancourt gegeven en deze stond zijn „privilege” aan den boekhandelaar Barbin af. Twee jaar later verscheen in Holland een nadruk van het werk met de bijvoeging: „Van den zoon van Charles Perrault, lid der Académie Française”.

Voordat ze gedrukt waren, had de Abbé Villiers, over deze vertellingen sprekende, gezegd, dat ze van den zoon van een Académicien waren en in de aan de Grande Mademoiselle gerichte opdracht staat:

„Niemand zal het vreemd vinden, dat 'n kind er behagen in heeft geschept de verhalen dezer verzameling te vervaardigen.”

Aan een 13jarigen jongen zouden wij

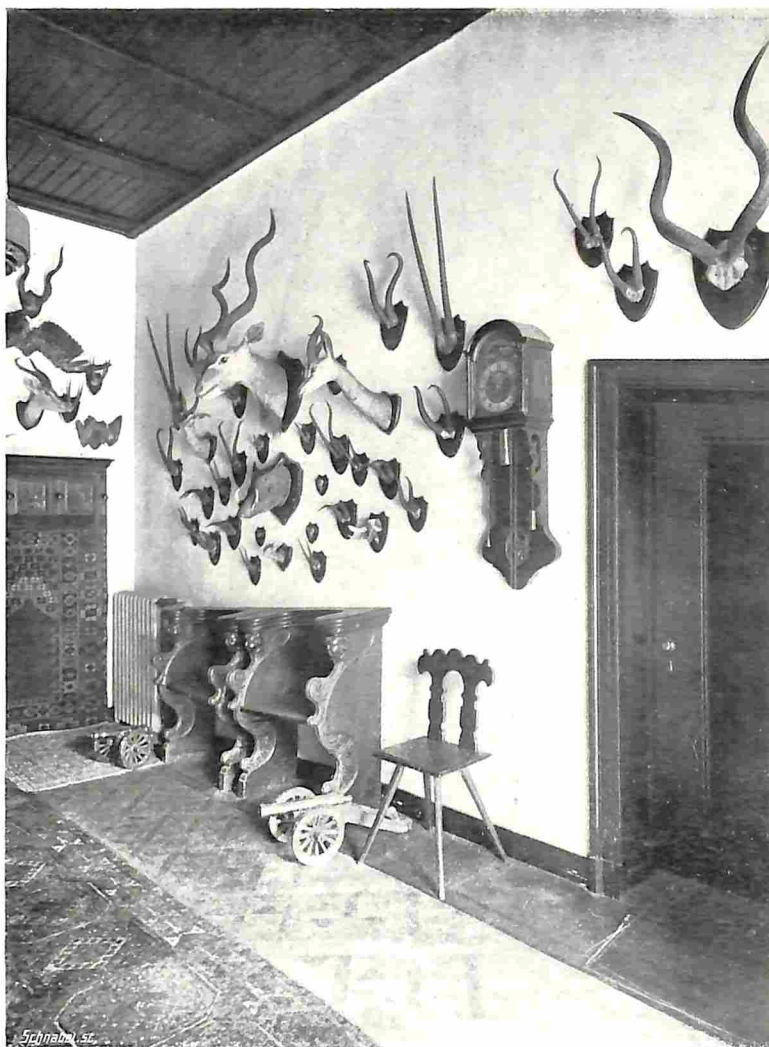

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET SLOT VAN ZEIST. HOEKJE IN DE HAL VAN DEN LINKER SLOTVLEUGEL.

duis onze onvergetelijke sprookjes te danken hebben. Moeilijk valt het ons dit zoo maar grif aan te nemen, doch de naam van Marty Laveaux staat er borg voor.

Intusschen — dat is een onbetwistbaar feit — op tal van Nederlandsche en Fransche uitgaven komt geen auteursnaam voor!

Zoo zag in 1825 de 13e druk van de vertellingen van Moeder de Gans het licht te Dordrecht, altijd zonder naam van den schrijver, en van 1844 gaf P. J. Trap te Leiden — ook zonder naam van den auteur — de vertellingen apart uit. Alléén in het jaar 1826 vindt men een tweede druk van het Roodkapje te Purmerend uitgegeven, waarbij C. Perrault op den titel genoemd wordt.

Een van de alleroudste uitgaven van Moeder de Gans is verschenen bij de erven Wed. J. Egmont. Dit was een tweede druk, waarschijnlijk uitgekomen na 1752. Hiervoor waren de „Contes

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET SLOT VAN ZEIST. BOOMGROEP IN HET SLOTPARK.

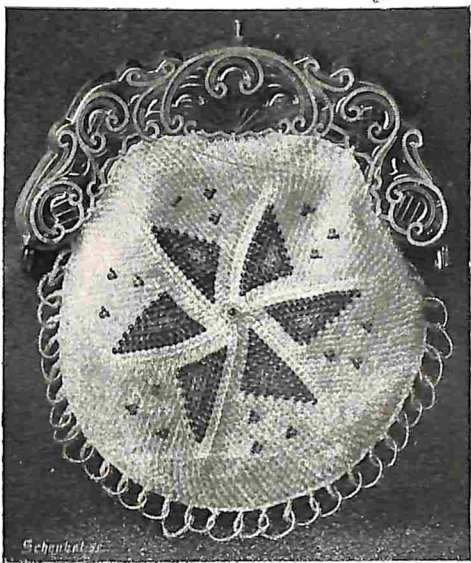

Foto C. Vreedenburgh Jr.

PORTEMONNAIE MET ZILVER BESLAG.

„Tom Thumb, his life and death, wherein is declared many maruaculous acts of manhood full of wonder and strange meriments which little knight lived in King Arthur's times and was famous in the court of great Brittain”.

En in dat gedicht heet het van Klein Duimpje:

„The best of all the table round
and eke a doughty knight”.

Ook de vertelling van „Asschepoes” zou reeds lang voor Perrault's Contes in Engeland bekend zijn.

Verder zijn door Perrault in verzen gebracht de vertellingen van Griselides en Peau d'âne (ezelsvel) door Gustave Doré in zijn

Foto C. Vreedenburgh Jr.

MEISJE VAN DE Z.-HOLLANDSCHE EILANDEN.

(ZWARE KRULLEN MET CANNET. SPELDEN).

prachtwerk geïllustreerd met een zeer stemmingsvolle maanlichtplaat en met eenige koddige prenten, die ons verplaatsen naar de glorieuse tijden van den zonnekoning Louis XIV.

In 1691 verscheen Griselides, in 1694 Peau d'âne en als men nu weet, dat Fontaine in Maart 1695 reeds stierf en ergens in zijn fabelen schreef:

„Si Peau d'âne
m'était conté
J'y prendrais un
plaisir extrême”.

zal men zelf wel kunnen beoordelen in hoeverre hier Perrault al dan niet oorspronkelijk is geweest.

Griselidis is een verhaal afkomstig waarschijnlijk van een Italiaansche novelle van Boccacio, terwijl in 1395 reeds in Frankrijk een mysterie geschreven werd onder den titel:

„La Mystère de Griseldis, marquise de Saluces”. — Ook in het Hoogduitsch bestaat een volksroman, waarin hetzelfde behandeld wordt, terwijl te Amsterdam in het jaar 1612 verscheen:

„Een schoone historie van de goede vrouwe Griseldis welke zeer zuiverlijk is om te lezen, ende spreekt wat een mensch door patientie en geduld al verwerven mag, die hem in tegenspoed al geduldiglijk draagt”.

Griseldis toch is een arm meisje uit het volk, dat om haar groote schoonheid door een hoogaanzienlijk graaf in het geheim

de ma mère l'Oye en Français et en Anglais” met platen van Fokke uitgegeven bij J. Neaulme te 's Gravenhage in 1745, waarop in 1755 bij P. van Os aldaar een boekje verscheen: „Contes de ma mère l'Oye of de Vertellingen van Moeder de Gans, met zedelessen, dienstig voor de jeugd om in de Fransche en Hollandsche taal te instrueeren, verciert met 9 plaatjes”.

Dat reeds lang voor het verschijnen van Perrault's vertellingen de sprookjes in Engeland bekend waren, mag men veilig concluderen uit één in 1630 verschenen gedicht, met den langen titel:

wordt gehuwd. Na het huwelijk stelt de graaf haar geduld tot het uiterste op de proef en als hij haar even geduldig vindt, erkent hij haar openlijk als zijne gemalin.

Maar zouden de sprookjes in onze moderne dagen niet uit onze wereldsteden verdwenen zijn als het verhaalde niet toegelicht werd met de heerlijke teekeningen van Doré, die zelfs de meest vluchtige uitdrukkingen en de fijnst denkbare nuances van de verbeelding des schrijvers heeft begrepen en vastgelegd in fijne of rake lijnen, zooals iedere sprookjesplaat in overvloed te aanschouwen geeft?

O, welk een betooverende bekoring gaat er uit van die illustraties, van 't met klimop en wingerd begroeide kasteel, gelegen in een Zwitsersch landschap, aan de overzijde van een zeer diep dicht gegroeid dal, waar de schoone prinses honderd lange jaren moest slapen alvorens door een jongen prins gewekt te worden. En dan dat plechtig-stille voorplein, waar alles slaapt, en Doré het contrast heeft weten weer te geven tusschen den levenden en haastig voortschrijdenden prins en de droomende jagers en lansknechten, waar de gevels in menig opzicht reminiscenties voeren naar den Ott Heinrichsfacade van het Heidebergerslot, de valkenier met zijn neus over de slapende valken zit, overal een akelige doodsche 100-jarige rust heerscht. Wie voelt zich bij het lezen van Roodkapje en Klein Duimpje niet verplaatst naar de eenvoudige woningen der landlieden, en heeft ook de teekenstift zich niet geplooid naar Perrault, en de bitterste armoe ons in beeld gebracht in de houthakkershut van Duimpjes vader? En zoo verplaatsen u zijn illustraties naar het milieu waar het sprookje zich in de verbeelding afspeelt. Gij bezoekt balzalen, waar prachtig uitgedoste markiezen 't muiltje van Asschepoes aangapen; gij ziet vóór u de weelde in het geheimzinnige slot van Blauwbaard en de rijke overdaad in het paleis des markiezen van Carabas, en op een der groote wonderplaten laat Doré ons een blik werpen in een grillige spleet van Moeder aarde, waar men een fantastische ondergrondse keuken ziet, en een stoet van dwergachtige koks en gewichtig-doende keukenmeesters voorbij trekt om met kabouterspoed den bruiloftsmaaltijd van Prinses Riquet aan te richten.

Zoo schilderde Gustave Doré's machtig talent ons de kinderfantazie en Perrault's vertellingen zijn tot op onze dagen het geestelijk eigendom van de kinderwereld gebleven.

Moeten wij ze als geschikte kinderlectuur blijven beschouwen? Houden de woest-uitziende reuzen, wilde mannen en Blauwbaarden onze kleinen niet uit den voor hen zoo noodigen slaap? Zal menig kind, dat buiten woont — na het lezen van Roodkapje — niet met angstige blikken de deur in het oog houden en zal ze voor ze naar bed gaat niet herhaalde keeren vragen of ze wel goed op slot is? En is er dan niet heel veel in te brengen tegen al dat wonderbaarlijke; kweeken de zóó geroemde sprookjes niet veel wanbegrippen? Met bedenkelijke gezichten zullen vele paedagogen verkondigen, dat de sprookjes meer kwaad dan goed doen en ik durf in dezen geen beslist oordeel uitspreken, doch herinner slechts aan:

Zoo werd er langen tijd, ja eeuwenlang genoten
Van 't kostlijk heerlijk nooit volprezen sprookjesboek.
En nu, nu komen plotseling wonderwijze mensen
En schimpen op ons boek en werpen 't in een hoek.

In hoofd en hart van 't kind, in reine kinderzielen
Zoo zeggen zij — daar richt het louter onheil aan:
Nu ja — die wonderwijzen zal 't benadeeld hebben,
Ons anderen heeft het niets, heusch niets geen kwaad gedaan.
Overneming verboden.

D. J. VAN DER VEN.

EEN EIKENWOUD OP DEN ZEEBODEM.

VENALS in onze Waddenzee op de gronden nog tal van overblijfselen der vroeger op dat terrein bij doorbraak en overstroming verzonken bosschen te vinden zijn, is dit op tal van andere kusten het geval. Zoo wordt uit Kopenhagen aan de Hannoversche Courier geschreven, dat de baggerwerken, welke thans voor den aanleg van een nieuw veer bij Snoghoi, op de Jutlandsche zijde van de Kleine Belt, worden uitgevoerd, op een uitgestrekt eikenbosch stooten dat op den bodem van dezen voor de scheepvaart zoo belangrijken waterweg wordt aangetroffen.

Boomstammen zoowel als breedvertakte, reusachtige wortelstompen van eeuwenoude eiken zitten daar in den bodem en het valt te begrijpen, dat deze overblijfselen van een verzonken oerwoud heel wat moeite veroorzaken om er den grond van vrij te maken. Trots de eeuwen onder water en in het slijk doorgebracht is het hout dezer stammen nog volkomen gaaf! Deze vondst wijst uit, dat de Jutlandsche kust langs de Kleine Belt in vroeger eeuwen minstens 25 à 30 meter breder geweest moet zijn. De sterke stroom, welke steeds in dezen zeeweg staat, moet in langvervlogen tijden de kust daar hebben weggeslagen en verzwolgen. G.

Foto C. Vreedenburgh Jr.

DE OPBOUW VAN EEN ZEEUWSCHE KNOOP.

MIJN DAGEN ZIJN....

Mijn dagen zijn als kind'ren uit de buurt:
heel bleek.... en moe....
Ze hebben sluke haren,.... d'oogen, die
houden ze toe....

Ze hebben trieste stappen: loom en zwaar
door 't moeie licht,
dat brengt wat vage rouw en treurigheid
op hun gezicht....

Mijn dagen zijn als kind'ren uit de buurt:
hèèl blèèk.... en moè....
Ze houden uitgestoken handen op....
Ik dūrf er niet naar toè....

HESSEL JONGSMA.

De sieraden bij de kleederdrachten in de verschillende provincies.

(Slot).

HEEFT men wel eens heel van nabij en zeer nauwkeurig een mooie Zeeuwsche broche of speld beschouwd? Heeft men zich wel eens eenig begrip gevormd van de fijnheid van dat ingewikkelde en toch zoo harmonische voorwerp? In onzen tijd van machinale arbeid zou men allicht vermoeden, dat dit zuivere draadwerk product is van vernuftig-samengestelde werktuigen, zooveel honderd of duizend gelijke stuks per dag. De bewondering zal rijzen bij de wetenschap dat alles handwerk is tot het fijnste spinnetje (dat is de spiraalvormig gewonden draad tot een cirkelvorm rondgebogen) inclus. Draad en nog eens draad vormt het bestanddeel van bijna alle voorwerpen; slechts hier en daar wordt voor de afwisseling een dun plaatje vlak of bol edel metaal gebruikt. Beter dan een beschrijving het zou kunnen geeft onze afbeelding den opbouw eener Zeeuwsche knoop aan; duidelijk is hier de logische, stevige constructie en de wording tot een sierlijk geheel na te gaan. Men kan zich tevens eenig begrip vormen wat een buitengewoon fijn werk de vervaardiging van kleine knoopjes is. Daarbij zijn de spinnetjes nauwelijks 1 m.M. in doorsnee; daarbij wordt draad gebruikt van 1/20 m.M. Hoe fijn dit wel is blijkt uit een simpel rekensommetje dat tot slotsom heeft dat uit een stukje zilver zoo groot als een gulden ± 1000 meter van die draad getrokken kan worden. Dat trekken geschiedt heel geleidelijk. Een staaf zilver of goud wordt tusschen de gegroefde rollen van een molen tot steeds fijner draad gebracht, soepel gehouden door gloeien. Wanneer de molen het werk niet verder kan, dan doen de „robijnstenen” het overige en verschaffen een draad, welke geschikt is voor het fijnste werk. Deze robijnen, gevat in een koper montuur, hebben een fijne opening waardoor de draad met kracht getrokken wordt, een bewerking waaraan het goud of zilver wegens zijn groote rekbaarheid goedschiks onderworpen kan worden. Door een serie robijnstenen met steeds kleiner opening wordt tenslotte de grens bereikt van een dunne soepele draad van ongeveer 1/20 m.M. dikte of juist „dunte”.

De sieraden uit de provincie* verdwijnen. Echter met eere. De kwaliteit van metaal en van het werk handhaaft zich nog steeds op hoog peil. Het oude beginsel, de onuitgesproken plicht, de nooit ontweken gewoonte om de sieraden van streek of stad of dorp te bezitten, zooals zij steeds gedragen werden, dat wil zeggen degelijk en solide, handhaaft zich nog bij hen, die de kleeding trouw bleven. Zij verdwijnen, omdat de bevolking, nu zij meer en meer in aanraking komen met anderen, met de steden, niet langer voor boeren of visschers wil worden aangezien. Sinds de tram rijdt door de Zuid-Hollandsche en Zeeuwsche eilanden is die nivelleering nog grooter geworden. Ook de overgang (meermalen in komischen vorm) ontbreekt niet: een boerin met muts en hoofdsieraden en dáárop een modernen hoed, is geen zeldzaamheid! En 't is tevens een wonderlijk verschijnsel, dat velen die prijs stelden op de kwaliteit en de degelijkheid hunner sieraden, bij het afleggen daarvan die eigenschap schijnen te verliezen. Want dikwijls vervangen prullerige, goedkope armbanden en broches en medaillons de solide stukken van hoog gehalte.

En zoo is het, alles bij elkaar genomen jammer, dat er weer een brok karakteristieke volksuiting plaats maakt voor het algemeene en eentonige. Jammer, omdat er zooveel eigenaardigs in ligt van datgene wat er in de menschen leeft; jammer ook om

Foto C. Vreedenburgh Jr

FRIESCHE KAP (ONDER DE MUTS) MET „KNOPPEN” EN DIAMANTEN SPELDEN.

het pittoreske en bekorende. Er wordt wel eens smalend gezegd: „zoo'n muts en zulke sieraden flatteren”. Ja, gelukkig, gelukkig dat zij flatteren. Denk de echte Friezen zonder cap, denk de glunderende frissche Zeeuwinen zonder den glans en de schittering hunner krullen en hoofdstukken, zonder de frischheid hunner mutsen en men zal erkennen dat het gelijkworden-in-kleeding met de menschen uit de „stad” geen winst is. Iets moois en iets karakteristieks maakt plaats voor iets banaals.

Overneming verboden.

C. VREEDENBURGH JR.

NAAR DE OPGRAVINGEN VAN POMPEJI.

ALS wij uit de afwisselende omgeving, welke Napels den toerist biedt, en waardoor deze op zichzelf reeds zoo bekoorlijke stad er in slaagt hem bijna onontkoombaar te boeien, Capri rekenen tot het schoonste kleinood aan haren kroon, dan moeten wij onmiddellijk daaraan toevoegen, dat zeker de opgravingen van de eenmaal onder lava bedolven stad Pompeji van diezelfde omgeving het meest interessante deel vormen. Want hier staat men voor iets nieuws, iets onbekends, iets, dat hoezeer men ook weet iets bijzonders te mogen verwachten, altijd en opnieuw weer onverwacht aandoet. Pompeji ligt te midden van het vrolijkste en schoonste deel der Napolitaansche Campagna, en men kan zich voorstellen, dat in deze omgeving die stad immer eene zonnige aantrekkelijkheid

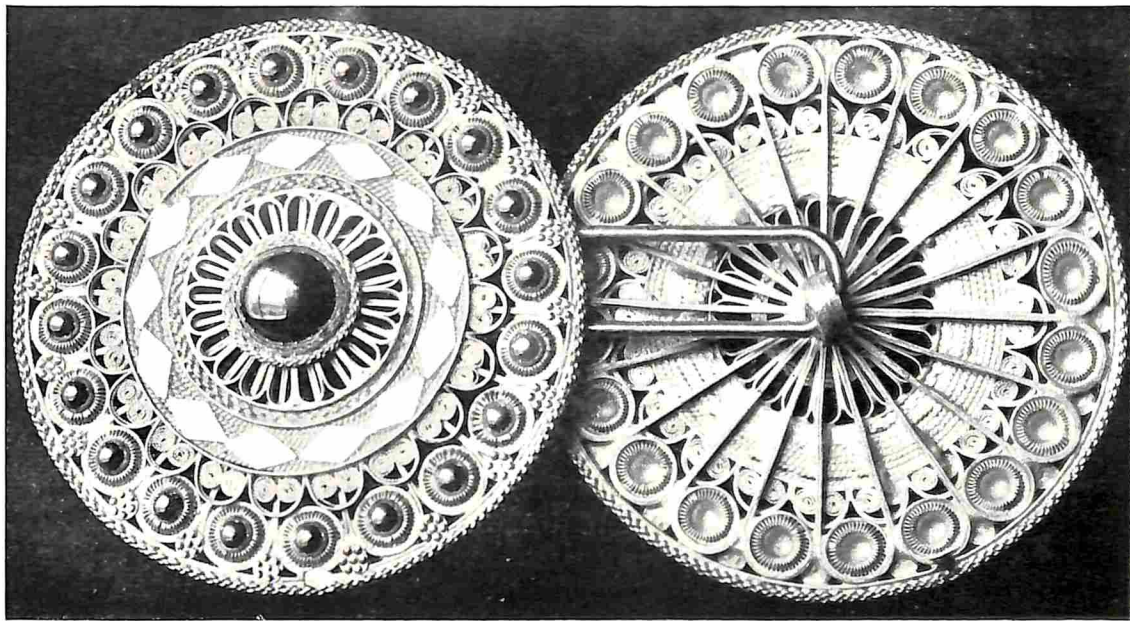

Foto C. Vreedenburgh Jr

BROEKGESPEN.

POMPEJI. HET FORUM.

moet hebben uitgestraald. Maar tegelijk is het, alhoewel gelukkig niet gepoogd is kunstmatige grenzen daartoe in het leven te roepen, alsof Pompeji geheel afgesloten ligt van het verdere gebied, een geheel vormt op zichzelf, dat spreekt van en voor den ouden tijd, in deze ruïnen en opgravingen vertegenwoordigd. Men moge alleen en terecht de opmerking maken, dat de ingang tot deze oude stad eenigszins vreemd gekozen is; die ingang door een sierlijk aangelegd parkje met loketten alsof men de een of andere kermisvertooning binnenging, precies trouwens als de Aareschlucht bij Meiningen, waar men een genoeglijken theetuin doorschrijdt om vervolgens, na zijn francstuk geofferd te hebben, tegenover een dier groote wonderen komt te staan, welke alleen de natuur in haar ontembare kracht ons kan bieden.

Maar dit vreemde wijkt gauw; daartoe werkt trouwens mede, dat men nauwelijks de Porta Marina, door welke men gewoonlijk binnenkomt, is doorgegaan, of men bevindt zich voor het Museum, dat bewaart wat van zeer bijzondere opgravingen te bewaren viel. Hier ziet men de menschengestalten terug gelijk zij gevonden zijn, bedolven onder de lava, bedolven onder het puin van de neerstortende gebouwen, en reeds in deze enkele figuren vindt men iets terug van het ontzettende van die ramp. Het is de groote verdienste van Bulwer Lytton, dat hij in zijn beroemd romantisch epos der laatste dagen van Pompeji, deze heeft doen leven voor ons oog en voor ons gevoel. Zijn verhaal moge voor een deel en voor een groot deel romantiek zijn, kon ook moeilijk berusten op werkelijk historische gegevens, die bijna tegelijk met de verwoesting der stad verloren zijn gegaan; het heeft niettemin figuren geschapen gelijk die dan, met andere namen mischien en met andere trekken, in Pompeji hebben rondgelopen. Hij doet in elk geval Pompeji niet meer voor ons zijn een onbekende stad uit de oudheid, toevallig onze aandacht vragerend omdat zij door zulk een groote ramp werd getroffen, maar ons belang inboezemend omdat wij iets weten van het leven der stad, omdat wij iets gevoelen van wat daar als overal elders op de wereld, ten allen tijde door menschen is geleden en gestreden. En daardoor misschien voor een groot deel komt het wel, dat, wanneer wij, zelfs op den meest zonnigen dag, het ook nu nimmer doodsche Pompeji binnentreden; wanneer wij ook nu de zonnestralen zien schitteren of het blauw der lucht zich zien weerspiegelen in wat toch slechts de overblijfselen zijn van eens erkende schoonheid en grootheid, wij onmiddellijk denken aan dien laatsten en dien verschrikkelijken dag, na welchen er geen Pompeji meer bestond, na welchen slechts eens een opgegraven stad aanwezig zou zijn. En wij denken dan tegelijk aan die paar pagina's van Lytton's boek, waarin hij ons dezen laatsten dag van jammer en ellende beschrijft:

De wolk, die eene zoo diepe duisternis over het daglicht had verspreid, had zich nu tot een vasten en ondoordringbaren klomp opeengepakt. Het geleek minder zelfs naar de meest ondoordringbare schaduw van den nacht in de open lucht, dan naar de dichte en stikdonkere duisternis van eene onverlichte kamer. Doch naarmate de duisternis aangroeide, nam het bliksemlicht rondom de Vesuvius in fellen en brandenden gloed meer en meer toe. Zijne ontzettende schoonheid bepaalde zich ook niet bij de gewone vuurtinten, want geen regenboog kon de luisterrijke en steeds afwisselende kleuren evenaren. Nu eens was het helderblauw, gelijk het azuur van den onbewolkten hemel — nu lichtgroen, en rusteloos heen en weer schietend, gelijk de kron-

kels van een geweldige slang — dan weder schitterend en ondragelijk rood, wijd en zijd uit de kolommen van rook brekend en de geheele stad van den eenen kant tot den anderen verlichtend; eindelijk, als de geest van zijn eigen leven, in eene ziekelijke bleekheid naschermerend.

Onder de tusschenpoozen van de regenvlaag, hoorde men het gerommel onder den grond en het gedruisch van de onrustige zee, of zachter nog, en niet dan voor het allerscherpste gehoor merkbaar, het geknars en gesis van het gas, dat zich uit de gapingen van den berg ontlaste. Soms scheen de wolk iets van hare vastheid te verliezen en door het weerlicht allerlei zonderlinge menschelijke of monsterachtige gedaanten aan te nemen, die tegen elkander botsend, door de duisternis schoten, om zich schielijk weder in den woeligen afgrond der schaduw te verliezen, zoodat de onlichamelijke dampen den ontstelden vruchtelingen voorkwamen als de lichamelijke verschijningen van vijandige reuzen — dienaren van den schrik en den dood.

De aschhoopen lagen op verscheidene plaatsen reeds tot kniehoogte toe, en de kokende regenbuien, die uit de opstijgende damp van den berg voortkwamen, drongen binnen de huizen en gingen met eene zware en dompige stiklucht gepaard. Op eenige plekken sleepten groote steenklompen, tegen de daken der gebouwen geslingerd, geheele hopen van ondereen gemengd puin en andere bouwstof naar de straten mede en stremden van uur tot uur, van minuut tot minuut, meer en meer den doortocht; bij henaderen van den nacht werden ook de schokken der aardbeving heviger

gevoeld; de grond scheen te kruipen en te glijden — men was zelfs op de vlakste plaatsen niet meer in staat eenig rijtuig of eenige draagkoets in evenwicht te houden.

Soms braken de zwaardere steenen, in hun val tegen elkander geslingerd, in ontelbare stukken, welker vonken al wat brandbaar was en onder hun bereik kwam, aanstaken, en hierdoor werd in de vlakke rondom de stad de duisternis nu op eene schrikkelijke wijze verlicht; want een aantal huizen en de wijngaarden zelf stonden in lichtelaai vlam, terwijl men bij tusschenpoozen het vuur van een nieuwen brand langzamerhand vernielend zag opstijgen. Om dit hulpmiddel tegen de duisternis te bevorderen, hadden de burgers pogingen aangewend om hier en daar op de openbare plaatsen, als aan de galerijen der tempels en aan de ingangen van het volksplein, rijen van fakkels vast te hechten; doch deze brandden zelden lang; de regen en de wind bluschten ze uit, en de plotselinge duisternis, waarin hun kortstondig verschijnsel verkeerd werd, had iets dubbel verschrikkelijks in zich, dat den indruk nog vermeerderde van het onvermogen der menschen tegen het geweld der natuur.

Menigmaal gebeurde het, dat bij het flikkeren der toortsen, eenige troepen van vluchtelingen elkander tegenkwamen, waarvan sommige zeewaarts, en andere van de zee af landwaarts heen spoedden; want de zee was van de kust afgeweken, de diepste donkerheid lag over haar verspreid, en boven hare woelende en botsende golven viel de asch- en steenregen neder, zonder de beveiliging, die de daken en de huizen nog in de stad opleverden. Doodsbleek en door bovennatuurlijke schrikbeelden verontrust, gingen deze menschen elkander voorbij, zonder den tijd te hebben om met elkander te spreken, te overleggen of elkander raad te vragen; want hoezeer niet afgebroken, vielen nu de regenbuien bij herhaling neder, de lichten uitblusschend, bij welker schijnsel de verschillende groepen elkander konden onderscheiden, terwijl elk hunner naar de naastbijzijnde schuilplaats omzag.

Al de banden der maatschappelijke samenleving waren verbroken. Van tijd tot tijd zag men bij de flikkering der toortsen den dief, beladen met zijne onverwachte buit, den meest gevreesden der overheidsbeambten voorbijsnellen. Wanneer in de duisternis de vrouw van haren man, of de ouders van hunne kinderen afraakten, was alle hoop op hereeniging vruchteloos. Ieder spoedde zich in het blinde voorwaarts. Geene maatschappelijke betrekkingen waren meer van kracht: zelfbehoud was de eenige wet voor allen!

De geschiedenis van dit Pompeji is betrekkelijk kort. Het was een stad van het Romeinsche Keizerrijk, die in dien tijd een 20 à 30.000 inwoners telde, welke een belangrijken handel dreef in de golf, waarvan de wateren haar toen onmiddellijk bespoelden, en die bekend was om den fijnen smaak harer inwoners en om de kunst, welke er in deze stad werd geëerd. In het jaar 63 na Chr. trof haar de eerste verschrikkelijke uitbarsting van den Vesuvius, welker krater men dood had gewaand; op lange na was de stad nog niet hersteld van de daardoor aangerichte schade, toen in 79 de tweede, veel geweldiger uitbarsting volgde, welke tegelijk Herculaneum en Pompeji op haar grondvesten deed trillen en onder warme en rookende asch bedolf. Het is bekend, dat de opgravingen, welke ook in Herculaneum zijn verricht, van minder betekenis zijn gebleken, dan die in Pompeji; dit is wel voornamelijk daaraan toe te schrijven dat veel meer dan Pompeji Herculaneum werd getroffen, en dat de lavalaag, welke zich over deze stad verspreide, zooveel dieper en moeilijker te verwijderen is. De bewoners van Pompeji, die voor het grootste deel zich door de vlucht hadden kunnen redden, kwamen na afloop van de uitbarsting terug om onder de asch vandaan te halen al de voorwerpen van waarde, welke zij maar konden vinden en de kostbare materialen hunner gebouwen, vooral het marmer. De stad, welke men dus heden terugvindt, is niet het lachende en bloeiende Pompeji uit den Romeinschen Keizerstijd, maar de verlaten stad,

welke de ouden het niet meer de moeite waard vonden op te bouwen. Pompeji werd door nieuwe uitbarstingen dikker onder de lava bedolven, tot op een hoogte van 6 M. stapelde de lava-laag zich op, en in de Middeleeuwen had men haar volkomen vergeten. Slechts bij toeval waren de in 1748 op haar gebied gevonden waardevolle voorwerpen de aanleiding tot nieuwe ontgravingen, die eerst in den lateren tijd hebben geleid tot het blootleggen van de volledige gebouwen. Aan den Franschen archeoloog Mazois, die in het midden der 18e eeuw zijn standaardwerk in het licht gaf over de ruïnen van Pompeji, is het te danken, dat vervolgens, niet het minst onder den invloed van den genialen Fiorelli, naar methodisch plan deze ontgravingen werden geleid, die tot steeds verrassender resultaten brachten en juist in de laatste tijden door de ontgravingen van een geheel nieuwe groep van huizen, waar men ook de figuren der bewoners terugvond, als hadden zij gisteren nog daar gezeten, een nieuwen blik heeft gegeven op het Pompejiaansche leven ¹⁾.

Weliswaar is ook datgene, wat thans Pompeji ons biedt, niet meer dan een vierde gedeelte van wat de stad uit den Romeinschen Keizerstijd is geweest; weliswaar zijn het thans niet meer dan afgebrokkelde muren en afgebroken zuilen, die zelfs voor kenners ternauwernood de oorspronkelijke lijnen van het gebouw aangeven; maar diezelfde ontgravingen hebben geschonken het beeld, het ongeschonden en niet door moderne verbeteringen veranderde beeld van een stad uit den Romeinschen Keizerstijd, waartegenover wij dankbaar moeten zijn, dat wij het hebben verkregen. De stad mag voor de eischen der archeologische studie anders zijn ingedeeld dan zij vroeger was; men moge haar straten andere namen hebben gegeven dan deze vroeger droegen, men heeft daarmee het karakter der stad niet veranderd en niet gewijzigd, en is het nu alsof Pompeji daar thans uit haar doodscheit is herrezen en gekomen tot nieuw leven. Haar gebouwen zijn geschonken, hare tempels zijn verwoest, maar haar bouworde is gebleven, en wanneer wij nu zien door de lange en rechte straten, waarin de diepe sporen wijzen op een druk verkeer, dan zien wij dezelfde straten, waarlangs de blikken der Pompejanen zijn gegaan. En de huizen mogen zijn geschonken, zij zijn in samenstelling toch dezelfde gebleven en zij geven ons een denkbeeld, al is het een flauw en zwak denkbeeld, van den vroolijken aanblik, dien deze stad moet hebben opgeleverd, toen alles daar vol leven en bewegelijkheid, vol kleur en vroolijkheid was. Want, dank zij hare muurschilderingen, dank zij hare eeuwig schoone en onvergankelijke fresco's, waarvan vele in hare natuurlijke omgeving nog zoo goed zijn bewaard gebleven, is Pompeji vóór alles een stad der kleuren, een stad van harmonie in uiterlijk en innerlijk, een stad, welke spreekt van kunst en kunstgevoel. De fresco's in Pompeji zijn zeker niet de eenige welke wij kennen uit dien tijd, ook niet alle de besten, maar wel die, welke wij kunnen waardeeren in hare oorspronkelijke bedoelingen, omdat zij gebleven zijn voor het gebruik, waarvoor zij waren bestemd. Pompeji zonder hare fresco's zou geen Pompeji zijn, en de karakteriseerende vormen van hare

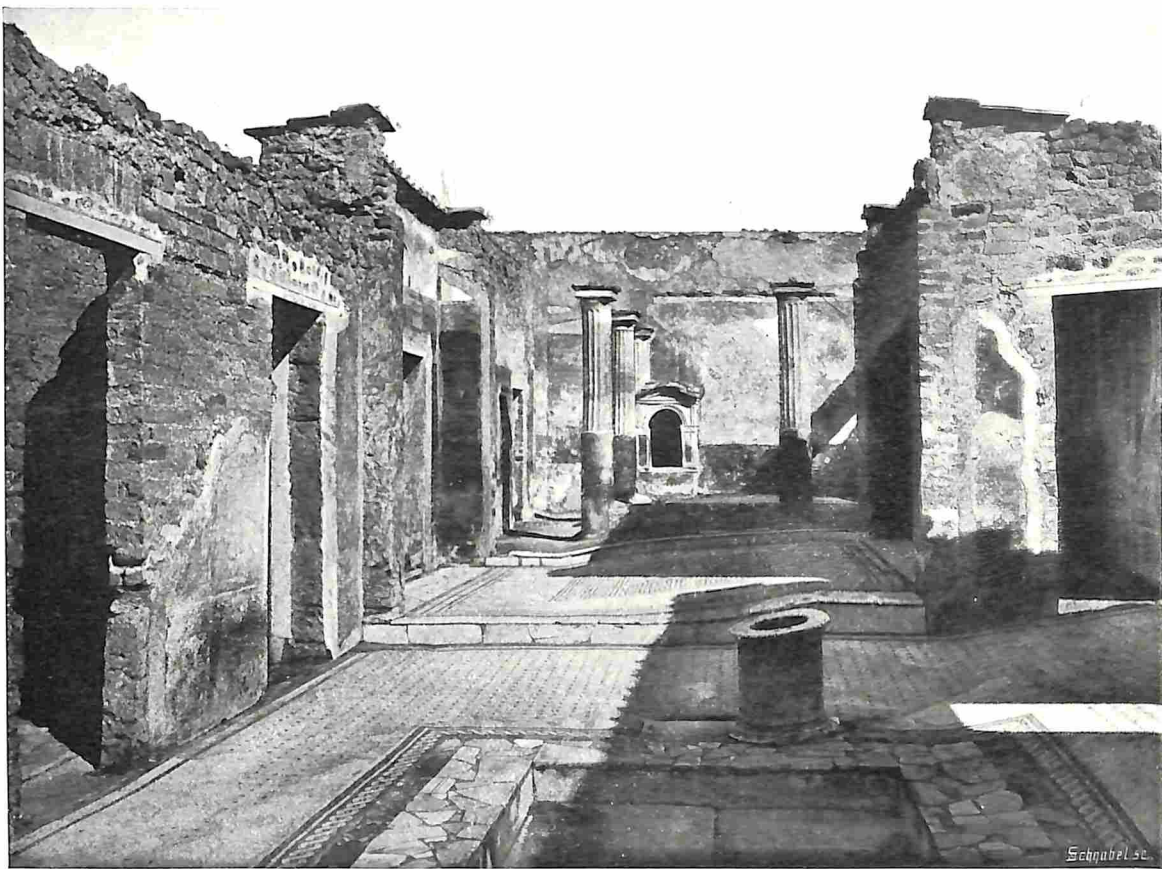
¹⁾ Bij deze opgravingen heeft men een geheele nieuwe straat, ter lengte van ongeveer 70 M., beginnend bij het amphitheater, blootgelegd. In de huizen vond men fresco's en andere kunstwerken; 't merkwaardige van deze huizen is, dat van meerdere de balkons en de tweede verdieping zijn gespaard gebleven. Aan den ingang van het gebouw, dat eenigen tijd geleden den naam kreeg van het paleis van den graaf van Turijn, vond men de overblijfselen van de familie Obellius Firmut in de houding zooals ze door de ramp overvallen schijnt te zijn. Ook een geheele „bar" uit die dagen werd ontgraven.

POMPEJI. STRADA DELL' ABONDANZA.

figuren hebben deze bekend gemaakt tot over de geheele wereld.

De eerste intrede in Pompeji is niet de beste. Door de via Marina, welke tusschen de zoogenaamde Basiliek, waar de rechtspraak werd uitgeoefend, en den slechts uit weinige overblijfselen bestaanden tempel van Apollo doorloopt, geleidt echter dadelijk tot het Forum, het voornaamste deel der stad. De gebouwen, die het Forum begrensd, zijn alle, hoezeer ook geschonken, uit de lava opgegraven, en vergunnen nu een vrij goed aspect op deze marktplaats, gelijk zij vroeger moet zijn geweest. Over geheel de breedte strekt zich de tempel van Jupiter uit, welks fraaien bouw men ook nu nog kan gissen; daartegenover bevinden zich de rechterzalen, terwijl terzijde de verschillende tempels en gebouwen voor openbaar gebruik zich uitstrekken. Naast den tempel van Jupiter bemerken wij de twee eerepoorten, welke naar het innerlijk der stad voeren; langs de rechterzalen brengt de breede Strada dell' Abondanza naar de buitendeelen der stad. Nu is dat Forum, van waaruit men een prachtig gezicht heeft op de omliggende omgeving en vanwaar men ook nu den Vesuvius in al zijn grootsche rust kan gadeslaan als een dreigende godheid, die elk oogenblik dit met zooveel moeite verkregen menschelijk

POMPEJI. CASA DEL POETA TRAGICO.

werk kan komen verstoren, kaal en verlaten: nu is daar geen leven meer en geen beweging dan het leven van toeristen, die niet in deze omgeving passen.

(Slot volgt).

HENRI VAN DER MANDERE.

Overneming verboden.

VUURPIJLEN.

„W”ORDEN de Vuurpijlen tegenwoordig weer *Kniphofia*'s genoemd, ik kende ze onder geen anderen naam dan *Tritoma*'s, en ik kweek en lever ze steeds als *Tritomanthe*'s en heb ze zelf wel *Veltheimia*'s hooren noemen. Deze opmerking hoorden wij maken op de Plantenkeuring van 13 Augustus 1912 waar door de firma E. H. Krelage & Zoon te Haarlem een mooie verzameling af-gesneden bloemen dezer planten was ingezonden, waarvoor zij ook een certificaat verwierf.

Zij, die zoo spraken, waren geen leekken op tuinbouwgebied, doch twee leden van de keuringscommissie, dus wel degelijk deskundigen en duidelijk blijkt er uit, dat er ook bij deze planten een vrij groote naamsverwarring heerscht.

Zij, die zich deze fraaie bloemplanten dus willen aanschaffen, dienen er wel degelijk rekening mede te houden, dat deze vier namen voor hetzelfde plantengeslacht gangbaar zijn.

Toch kan niet ontkend worden, dat de naam *Kniphofia* de juiste is en dan ook langzamerhand meer en meer ingang begint te vinden.

De Vuurpijlen zijn inderdaad zeer mooie sierplanten voor den tuin, men kan ze zoowel alleenstaande in het gazon als ook op boordbedden gebruiken en tusschen heesters, of als rand voor een heestervak maken zij een inderdaad zeer mooi effect, vooral ook, omdat zij pas in den nazomer gaan bloeien, wanneer reeds een groot aantal vasteplanten is uitgebloeid.

Dat het goede tuinplanten zijn, blijkt wel hieruit, dat zij zich gedurende lange jaren hebben staande weten te houden.

Theophrastis toch, die in 371 voor Chr. geboren werd, was reeds met deze plant bekend en gaf haar den naam van *Iris uvaria*, ook kende hij blijkbaar reeds haar vaderland. In den loop der jaren heeft zij heel wat naamsveranderingen ondergaan, totdat in 1794 Conrad Moench, hoogleeraar te Marburg, haar beschreef onder den naam *Kniphofia aloides* en haar aldus noemde naar J. H. Kniphof, die destijds hoogleeraar te Erfurt was.

Toen de bekende plantkundige Hooker later het geslacht nader herzag, beschreef hij haar als *Kniphofia Uvaria* en deze naam wordt dan ook tegenwoordig vrij algemeen als de juiste aangenomen.

Het geslacht *Kniphofia* omvat ongeveer een zestiental soorten, die allen uit Zuid-Afrika of Madagascar afkomstig en waarvan sommige voor tuinversiering bijzonder geschikt zijn. Van het meerendeel der soorten zijn de bladeren lang, smal, goetvormig en min of meer vleezig, daarbij donker groen. Tegen den nazomer ontwikkelen zich uit de oksels der bladeren de bloemstengelen, die aan haar uiteinden vrij zware bloemtrossen dragen. Deze bloemtrossen bestaan uit dicht openstaande buisvormige bloempjes, die bij enkele soorten licht of donker geel, bij andere oranje of koraalrood van kleur zijn. In den regel steken de bloemtrossen flink boven de bladeren uit en maken zij tegen het donker groen een zeer mooi effect. De bloemen zelf ontkiemen achtereenvolgens, waardoor de bloei wel zeer lang duurt, doch wat het bezwaar heeft, dat de onderste bloemen reeds lang uitgebloeid en verwelkt zijn, wanneer de topbloemen nog moeten ontkiemen, wat door enkele plantenliefhebbers minder mooi wordt gevonden.

De kultuur der Vuurpijlen is tamelijk eenvoudig. Zij verlangen een voedzamen, doch niet te zwaren en zandigen grond, zoodat men het best doet door zwaren grond wat zand en verteerden, langen mest te spitten. De meest geschikte planttijd is vroeg in het voorjaar, het kan ook in het najaar geschieden, doch wijl zij des winters nog al gevoelig zijn, willen zij nog wel eens van de vorst lijden. Gedurende den zomer eischen zij weinig zorg, alleen is het geraden, wanneer het weêr gedurende langen tijd

droog en warm is, ze nu en dan te begieten. In den nazomer verschijnen de bloemen en gedurende geruimen tijd zijn zij dan een waar sieraad voor den tuin.

Tegen het eind van November wordt het tijd om de *Kniphofia*'s te dekken, wat men doet door de bladeren $\pm$ 10 cM. boven den grond af te snijden, dan een flinken laag turfstrooisel over haar heen te brengen en daarover een dun laagje blad. Zoo overwinteren zij zeer goed. In het voorjaar, half of einde Februari, wordt het dek verwijderd en een oude pakmand over de planten gezet, die bij mooi weer verwijderd kan worden, totdat er geen ernstige koude meer te vreezen is. Na het ontkiemen is het geraden, de grond om de planten te verwijderen en er wat verse aarde, met goed verteerden koemest vermengd, voor in de plaats te brengen.

Het was en is nog wel eens gewoonte om de Vuurpijlen in het najaar op te nemen en in een kouden bak vorstvrij te overwinteren. Dit is geenszins noodig en de planten, die zodoende ieder jaar aan de wortels gestoord worden, zullen zich nooit zoo krachtig ontwikkelen als die, welke geregeld blijven vaststaan. Het voortkweken van de Vuurpijlen gaat zeer gemakkelijk door middel van scheuren; de oude planten worden daartoe opgenomen en in stukken gebroken. Ook worden zij wel door zaden voortgekweekt, doch gewoonlijk geven zij hier te lande weinig zaad en ook zijn de zaailingen niet zeer constant. Wil

men dus zeker zijn, dan is scheuren de beste methode.

Zooals wij reeds zeiden, zijn er van het geslacht een zestiental of wellicht nog meer soorten bekend. Het meest treft men aan de *Kniphofia Uvaria*, een zeer mooie soort met donker groene bladeren: de krachtige bloeiwijzen kunnen tot één Meter lang worden. Haar bloemen zijn, wanneer zij pas ontkiemen, koraalrood, bij het uitbloeien gaan zij in oranje en daarna in groenachtig geel over.

Er zijn van deze soort een aantal verscheidenheden, waaronder zeer fraaie, in den handel.

Een tweede soort, die zeer veelvuldig wordt aangetroffen, is de *Kniphofia Macowani*. Dit is zeker een der meest aanbevelenswaardige. Zij is vrij gedrongen van groei, de bladeren blijven korter dan van de voorgaande en de bloeiwijzen worden gewoonlijk niet langer dan 60 cM. De afzonderlijke bloemen, die levendig koraalrood zijn, staan niet zoo dicht opeen. Een groot voordeel van deze soort is, dat de bloemen bij het uitbloeien niet zoo sterk verkleuren. Ook van deze soort worden talrijke verscheidenheden aangeboden.

Hoe mooi de Vuurpijlen ook zijn, toch hebben zij een paar bezwaren, die maakt, dat zij in het groot nog niet zeer veel gekweekt worden. Eerstens bloeien zij uitsluitend in den nazomer en ten tweede zijn de bloemstengelen te dik en de trossen

te zwaar om ze voor vaasbouquetten geschikt te doen zijn. Waar er tegenwoordig echter zoo'n groote vraag juist naar snijbloemen is, daar zal het wel niemand verwonderen, dat de kweekers zich op het verbeteren van dit geslacht hebben toegelegd. Men heeft daarbij voornamelijk gepoogd om Vuurpijlen te verkrijgen, die den geheelen zomer van vroeg in het voorjaar tot laat in het najaar toe bloeien, wier bloeiwijzen minder zwaar en bloemstengelen minder dik zijn, terwijl de bloemen zich door heldere kleuren onderscheiden. Daartoe heeft men de drie soorten *Kniphofia corallina*, *Kn. Macowani* en *Kn. rufa*, die ieder voor zich uitnemende eigenschappen vertoonen, onderling met elkander gekruist en welke mooie resultaten daarmede verkregen zijn, was op de reeds vermelde Plantenkeuring van 13 Augustus uitnemend te zien en toont duidelijk de hier geplaatste afbeelding. Al de daar ter keuring aangeboden verscheidenheden kenmerkten zich door sierlijke niet te zware bloemtrossen, die voor snijbloemen uitnemend geschikt zijn, terwijl zij voor tuinversiering zeer goed kunnen dienen, omdat zij den geheelen zomer door bloeien.

Van deze verscheidenheden kunnen wij bijzonder aanbevelen *Kniphofia Prince of Orange*, levendig oranje; *Kn. Golden Spire*, fraai goudgeel; *Kn. Citronière*, citroengeel en *Kn. Orange Queen*, zacht oranje, die op de keuring allen een onderscheiding verwierven.

Overneming verboden.

E. TH. W.

Foto C. Steenbergh.

BLOEMEN VAN KNIPHOFIA „GOLDEN SPIRE”.